

TANZANYA PAZAR BİLGİLERİ

T.C.
Ticaret Bakanlığı
Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği
Genel Müdürlüğü

İçindekiler

1. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI	3
2. PAZARIN ÖZELLİKLERİ	7
3. ÖNEMLİ SEKTÖRLER	9
4. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER.....	17
5. ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER	20

1. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI

Dış Ticaret Mevzuatı (İthalat Rejimi, İhracat Rejimi)

Genel olarak Tanzanya'daki ithalat/ihracat liberal bir mahiyete sahiptir. Son dönemlerde yapılan reformlar ile ihracat ve ithalat için lisanslar büyük ölçüde kaldırılmış olup, yalnızca sağlık ve güvenlikle ilgili ürünlerde lisans uygulaması geçerlidir. Ticari düzenlemeler ve standartlar yalnızca tüketicinin sağlığının korunması ile ilgilidir. Doğu Afrika Birliği Gümrük Yönetimi Kanunu, 2004 (the East African Community Customs Management Act, 2004) Tanzanya'da ihracat ve ithalatı düzenlemektedir.

İthalatı yasaklanan ürünler: cıva içeren sabun ve kozmetik ürünler, sahte para, taze işlenmemiş Nil Levreği (Nile perch and tilapia), tarihi eser, ortak ülkelerde yetiştirilen ağaçlardan elde edilen kereste, ferro döküm demirin hurda ve atıkları ve odun kömürü, olarak sayılabilir.

İthalat için çeşitli prosedürler bulunmaktadır. İthalatçı yetkilendirdiği gümrük firması aracılığıyla ürünü beyan etmeli ve gemi varmadan 7 gün önce evrakları Gümrük İdaresine ibraz etmelidir.

İhracat, 3 kalem hariç vergilerden muaftır. Ham post ve deri, ham kaju fıstığı ve ıslak mavi deri, belli oranlarda ihracat vergisine tabidir.

Gümrük Vergileri

Ülkede gümrük vergisi oranı %0 ila %100 bandı arasında değişmektedir. Ortalama gümrük vergisi oranı %25 olmakla beraber, birtakım ürünlere (örneğin; tıbbi cihaz ve ilaç) %0 gümrük vergisi uygulanmaktadır.

Akdedilen iki ve çok taraflı ticaret anlaşmalarına veya yatırım teşvik paketlerine binaen çeşitli ürünlere gümrük muafiyetleri tanınmaktadır. Hassas ürünler %100'e varan gümrük vergisi oranlarına tabi olabilmektedir. Ayrıca, Doğu Afrika Topluluğu dışından gelen ürünlere %18 KDV uygulanmaktadır. Tanzanya Yatırım Merkezi veya Maliye Bakanlığından, KDV istisnası alınabilmektedir. Doğu Afrika Gümrük Birliği çerçevesinde; Tanzanya, Doğu Afrika Topluluğu dışından ithal edilen ürünlere, Doğu Afrika Topluluğu ortak gümrük tarifelerini uygulamaktadır. Tarifeler; hammaddeler için %0, kullanılmış endüstriyel ürünler için %10 ve tüketim malları için %25'tir. 1 Ocak 2010 tarihi itibarıyla Doğu Afrika Topluluğu üye ülkeleri menşeli ürünler için gümrük vergisi uygulanmamaktadır. Gümrük vergileri de dahil olmak üzere, Tanzanya'da uygulanan vergiler hakkında bilgi almak için Tanzanya Gelir İdaresinin/Tanzania Revenue Authority internet sitesi (<http://www.tra.go.tz>) ziyaret edilebilir.

İç Vergiler ve Oranları

Gelir Vergisi: Bireyler için gelir vergisi iki grupta sınıflandırılmıştır. Küçük tacirler, denetlenen hesaplar tutmak zorunda değilken, orta seviye tacirler denetlenen hesap tutmak zorundadır. Küçük tacirler, varsayıma dayalı vergi sistemine (presumptive tax system) göre vergilendirilirken, orta sınıf tacirler; tutmak zorunda oldukları denetlenen hesaplar (Audited accounts) temel alınarak yıllık olarak elde ettikleri kara göre vergilendirilmektedirler. Yıllık

cirosu 100 milyon Tanzanya Şilinini aşmayan vergi mükellefleri için varsayıma dayalı vergi sistemi uygulanmaktadır. Küçük tacir sayılabilmek için yıllık ciro miktarından başka şartlarında bulunması gerekmektedir. Ayrıntılı bilgi edinmek için Tanzanya Gelir İdaresi ziyaret edilmelidir. (<http://www.tra.go.tz/index.php/income-tax-for-individual>)

Kurumlar Vergisi: Şirketlerin, kar amacı güden diğer kamu ve özel kurumların, daha önce belirlenmiş bir vergi takvimi içinde karlarından ödedikleri vergidir. Şirketler ve Kurumlar elde ettikleri kar olmasa bile önceden belirlenmiş vergi takviminde, beyannamelerini Tanzanya Vergi İdaresine sunmak zorundadırlar. En son beyannameler, hesap döneminin sonundan itibaren 6 ay içinde teslim edilmelidir. Beyannameler, Muhasebeciler ve Denetçiler Ulusal Kurulundan (<http://www.nbaa-tz.org>) onay almış, yeminli mali müşavirler tarafından hazırlanmalıdır. Kurumlar vergisi oranı % 30'dur. Ayrıntılı bilgi için Tanzanya Vergi İdaresi web sayfası ziyaret edilmelidir. (<http://www.tra.go.tz/index.php/corporation-tax>)

Stopaj Vergisi: Ödeme şekillerine göre stopaj vergi oranları %5 ila %15 arasında değişmektedir. Herhangi bir kişi tarafından Devlete ve Devlet kurumlarına verilen mallar için yapılan ödemelerde, brüt ödemenin %2'si oranında uygulanmaktadır. (<http://www.tra.go.tz/index.php/withholding-tax>)

KDV: Cirosu 12 aylık dönemde 100 milyon Tanzanya Şilininden (TZS) fazla ya da 6 aylık dönemde 50 milyon şilininden fazla olan iş erbabı katma değer vergisi mükellefi olmak zorundadır. Mükellef ayrıca yazar kasa (Electronic Fiscal Device) satın almalı ve kullanmalıdır. Standart KDV oranı %18'dir. İhraç edilen mal ve hizmetler için %0' dır.

KDV Muafiyeti: İhracat işleme faaliyetleri ile madencilik ve petrol ve gaz sektörleri KDV'den muaf tutulabilirler. Bunun için ITX263.02.E formunun doldurulması gerekmektedir. Diplomatik misyonlar, donörler, İhracat İşleme Bölgeleri altındaki yatırımcılar, Devlet tarafından icra edilen projeler kapsamında ithal edilen ürünler, % 100 KDV muafiyetinden faydalanabilmektedir. Ayrıca, Tanzanya Yatırım Merkezi veya Maliye Bakanlığından da KDV istisnası alınabilmektedir. Ayrıntılı bilgi (<https://www.tra.go.tz/index.php/vat-relief>) internet sitesinden alınabilir.

ÖTV (Özel Tüketim Vergisi): ÖTV, ülke içinde üretilen ya da ithal edilen mallardan belirli oranda (specific rate) ya da malın kıymeti dikkate alınarak değişen oranlarda (ad-valorem tax) tahsil edilmektedir. Şarap, alkollü içkiler, bira, meşrubatlar, maden suları, meyve suları, kaydedilmiş DVD, VCD, CD ve ses kasetleri, sigara, tütün, petrol ürünleri ve doğal gazdan belirli bir oranda ÖTV alınırken, para transferlerinden, elektronik transfer hizmetlerinden, öde ve seyret televizyon hizmetlerinden, ithal mobilyalardan, motorlu araçlardan, plastik torbalardan, belirli uçaklardan, ateşli silahlardan, özel durumlardan, kozmetik ürünlerinden ve ilaçlardan değişen oranlarda ÖTV tahsil edilmektedir. (Ad-valorem oranları: 0%, 5%, 10%, 17%, 15%, 20%, 25% ,30% ve 50%)

Ürün Standartları ile ilgili Uygulamalar

Tanzanya Standartlar Bürosu / The Tanzania Bureau of Standards (TBS) ülkede standartlardan sorumlu kuruluştur. Tanzanya Standartlar Bürosu, ISO üyesidir. Genel olarak sanayi ürünleri

olmak üzere standart sertifikası düzenlemektedir. Standartları uluslararası kabul görmüş normlara uygundur. Ayrıntılı bilgi için (<https://www.tbs.go.tz/>) adresine bakılabilir.

Ayrıca; **ilaç, tıbbi cihaz ve tanılamanın (diagnostics)** güvenliğinden, kalitesinden ve etkililiğinden sorumlu kuruluş **Tanzanya Tıbbi İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu/ Tanzania Medicines and Medical Devices Authority (TMDA)** dur.

TMDA, ilaç ve tıbbi cihazlar için standartlar belirleyip, söz konusu kalemlerin gerekli standartları karşılayıp karşılamadığını kontrol etmektedir. TMDA bünyesindeki laboratuvarlar, regüle edilen ilaç ve tıbbi cihazların öngörülen kalite ve standartlara uygun olup olmadıklarını tetkik etmektedir.

Test Etme, Muayene ve Belgelendirme

Tanzanya Standartlar Bürosuna bağlı 7 adet laboratuvar olup, bu laboratuvarlar malın standartlara uygunluğunu test eder. Standartlara ilişkin bilgi, kuruluşun (<https://www.tbs.go.tz/>) web sitesinden sağlanabilir. Etiketlemede de ISO standartları esas alınmıştır. Tanzanya Standartları Kurumu olan Tanzania Bureau of Standards, Türk Standartları Enstitüsü'nün standartlarını tanımaktadır.

İthalat ve ihracat denetimleri, uygunluk ve standart kontrolü, test etme, muayene ve belgelendirmeden sorumlu kuruluş Tanzanya Standartlar Bürosu (TBS)'dur. TBS ürününün gerekli standartları karşılayıp karşılamadığını kontrol etmektedir. TBS ürünleri; kalite, malzeme, kompozisyon, tasarım, güvenlik, dayanıklılık ve performans ölçütlerini baz alarak denetlemektedir.

Ürünlerin akreditasyon süreci TBS veya ilgili sanayi kuruluşu tarafından kolaylaştırılabilir. Konu hakkında Tanzanya Ticaret, Sanayi ve Tarım Odasının (Tanzania Chamber of Commerce Industry, and Agriculture) internet sitesine bakılabilir (<https://www.tccia.or.tz>)

TBS; tarım ve gıda kimyasalları, tekstil, deri, genel teknikler, elektrik ve mekanik mühendisliği, yapı ve inşaat noktalarında 600'den fazla standart yayınlamıştır. Ayrıntılı bilgi için (<https://www.tbs.go.tz/>) ziyaret edilebilir.

Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme

Tanzanya bu alanda ISO standartlarını takip etmekte olup, özel bir şart aramamaktadır. Yerli ürünler için Tanzanya Standartlar Bürosu etiketleme ve ambalajlamadan sorumlu olup, genel itibariyle ISO tarafından yayımlanan yönergeleri uygulamaktadır.

Teknik Engeller

Ticari reformlar neticesinde ithal ve ihraç lisansları kaldırılmıştır. Bu uygulamanın istisnasını sağlık ve güvenlik nedenleriyle hassas kabul edilen mallar oluşturmaktadır. Ticari düzenlemeler ve standartlar genel olarak tüketicinin sağlığını koruma hedefi gütmektedir. Tarife dışı engeller olmamasına rağmen; gümrük ve liman otoritelerinin uygulamaları, gümrük işlemlerinde yeknesak olmayan uygulamalar, ithalatı güçleştirmektedir. Ayrıca, yavaş işleyen

bürokrasi ciddi bir handikaptır. Liman hizmetlerinde gecikmeler ve ekstra vergiler yaygın bir uygulamadır. Bu durum, ithalatta beklenmeyen gecikmelere sebebiyet vermektedir.

Piyasaya arz edilen tüm ürünlerin güvenli ve kaliteli olmasını sağlamak ülkelerin en temel öncelikleri arasındadır. Bu amaçla, ürünlerin uyması gereken teknik kriterler (standartlar ve teknik düzenlemeler) ile ürünlerin bu kriterlere uygun üretildiğini belgeleyen uygunluk değerlendirmesi işlemlerine günümüzde daha fazla başvurulmaktadır. Standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi prosedürleri, sınai, ekonomik ve ticari gelişmeye katkıda bulunan, insan can ve mal güvenliğini korumayı amaçlayan, modern ekonominin ve standardizasyon sisteminin temel taşlarıdır.

Bununla birlikte, standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi işlemleri çoğu zaman insan sağlığı ve güvenliği gibi meşru amaçların ötesinde ticarete teknik engeller olarak adlandırılan ve uluslararası ticaretin serbest akışını olumsuz etkileyen engellere yol açmaktadır. Uluslararası kabul görmüş standartlardan farklı teknik kriterler belirlenmesi ve gerektiğinden katı test ve belgelendirme işlemlerinin zorunlu kılınması bu alandaki en önemli sorunlardır. Şeffaf bir şekilde kabul edilmeyen ve uygulanmayan bu düzenlemeler ihracatçı firmalar açısından ek külfet ve maliyetlere de yol açmakta ve rekabet edebilirliklerini güçleştirmektedir. İhracatta karşılaştığımız ticarete teknik engellerin önlenmesi, sürdürülebilir ihracat artışının sağlanması açısından da önemlidir.

Bu kapsamda, T.C. Ticaret Bakanlığı Ürün Güvenliği ve Denetimi Genel Müdürlüğü internet sayfasında konu ile ilgili ayrıntılı bilgi mevcuttur: (<https://teknikengel.gov.tr/>).

Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesi, ihracatçılarımızın ticarete teknik engeller alanında yararlanacağı ve etkin olarak kullanacağı temel bir platform olarak yapılandırılmıştır. Bu çerçevede; ihracata konu ülkenin ticarete teknik engeller uygulamaları hakkında bilgi sahibi olunabilmekte, ihtiyaç duyulan ülke mevzuat ve uygulamaları hakkında ilave bilgiler Bakanlığımızdan talep edilebilmekte ve ihracatta karşılaşılan ticarete teknik engeller interaktif olarak Bakanlığımıza bildirilebilmektedir. Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesine üyelik suretiyle ilgilenilen ülke ve ürün gruplarına ilişkin taslak düzenlemeler e-posta ile günlük olarak gönderilmektedir. Ayrıca, firmalarımız ihracatlarını olumsuz etkileyebilecek diğer ülke düzenlemelerini taslak aşamasında öğrenip yorum yapabilmektedir. Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesine üyelik ücretsizdir.

2. PAZARIN ÖZELLİKLERİ

Fikri, Sınai Mülkiyet Hakları

Ticari Kayıt ve Ruhsatlandırma Kanunu (The Business Registration and Licensing Act) ticari işletmeler için ruhsat şartlarını ortaya koymaktadır. Kanuna göre hiçbir işletme, Ticari Kayıt ve Ruhsatlandırma Kuruluşundan (Business Registration and Licensing Agency / BRELA) ticari ruhsat almadan faaliyete geçemez.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın bünyesinde bulunan Adil Rekabet Komisyonuna (The Fair Competition Commission - FCC) Tanzanya'da fikri mülkiyet haklarının korunması görevi verilmiştir.

Marka ve hizmeti tescil ettirmek için Ticari Kayıt ve Ruhsatlandırma Kuruluşuna (Business Registration and Licensing Agency / BRELA) başvurmak gerekmektedir.

BRELA nezdinde bir ürünü tescil ettirmek için: Yerel ürün için başvuranın Ulusal Kimlik Numarası (NIDA) olması,
Yabancı ürün söz konusu olduğunda, başvuru yapan şirketin yerli mümessilinin (tercihen avukat) olması gerekmektedir.

Dağıtım Kanalları

Tanzanya'da genel olarak tüm malların dağıtımını toptancılar ve perakendeciler tarafından yapılmaktadır. Toptancılar tarafından ithal edilen mallar gümrük antrepolarına nakledilmekte ve daha sonra lokal perakendecilere sevk edilmektedir. Perakendeciler satın aldıkları malları, gümrük vergilerini ödedikten sonra (malların gümrüğü girişte ödenmemiş ise) genellikle tek bir ürün grubunda ihtisaslaşmış küçük mağazalarda satmaktadırlar. Başta süpermarket zincirleri ve alışveriş merkezleri işleticileri olmak üzere bazı toptancılar, hem toptancı hem de perakendeci olarak faaliyet göstermektedir.

Reklam ve Promosyon: Tüm ülkeyi kapsayan çeşitli iletişim araçları mevcuttur. Ülkede 183 radyo istasyonu ve 45 televizyon istasyonu bulunmakta, 18 gazete ve 53 haftalık dergi yayınlanmaktadır. Bunların dışında çeşitli web sitelerinde de reklam imkânı vardır. Ayrıca, ülkede; facebook, twitter, instagram vb. sosyal medya araçları da kayda değer ölçüde kullanıldığından, sosyal medya platformları üzerinden de reklam/promosyon faaliyetleri gerçekleştirilebilir

Satış Teknikleri ve Satışı Etkileyen Faktörler

Özel sektörde pazar genellikle fiyata karşı hassastır. Kamu alımlarında ise fiyatın yanı sıra özellikle kalite ön plandadır. Tanzanya piyasasına bir acente veya distribütör aracılığıyla girmek en etkili yöntem olarak görülmektedir. Bir acente veya distribütör aracılığıyla çalışılması, mal bedelinin ödenmesinin sorumluluğunun acentede olması nedeniyle riskleri ve maliyetleri azaltmakta ve pazarda devamlılığı korumak için yararlı olmaktadır.

Satış Sonrası Hizmetler: Tanzanya'da faaliyet gösteren firmaların bir bölümü satış sonrası hizmetlere gerekli önemi vermemekte ve bu durum müşteri kaybetmelerine yol açmaktadır. Ülkede iş yapmak isteyen firmaların satış sonrası hizmetleri eksiksiz yerine getirmesi ticari başarıları açısından büyük önem taşımaktadır.

Kamu İhaleleri

Kamu ihalelerinden sorumlu kuruluş Kamu Alımları Düzenleyici Kurumu/ The Public Procurement Regulatory Authority (PPRA)'dur. Adı geçen kuruluş ihalelerin şeffaf, ayırım yapmayan, adil ve rekabetçi şekilde cereyan etmesinden sorumludur. Ayrıca, Kamu Alımları Düzenleyici Kurumu, ihale standartlarının ve uygulamalarının fayda/maliyet anlamında optimize etmekten de mesuldür. Kamu ihaleleri yıllık (her takvim yılının başında) yayınlanabileceği gibi ürün/hizmet tedariki ihtiyacının hâsıl olması durumunda da ilan edilebilmektedir. İhaleler internet sitelerinde ve tirajı yüksek gazetelerde duyurulmaktadır. Birtakım ihaleler uluslararası katılıma açık olabileceği gibi ortak girişim (joint venture) altında yerel bir firmanın katılımını da gerekli kılabilir.

Kamu ihaleleri hem Merkezi Hükümet, hem de Yerel Yönetimler tarafından icra edilebilmektedir. Her kurum (Örneğin; Elektrik İdaresi) kendi ihale sürecini ilan ve idame etmektedir. Kamu Alımları Düzenleyici Kurumu, Merkezi ve Yerel Yönetimler ile ilgili kamu tüzelkişilerine satın alma politikaları ve uygulamaları noktasında tavsiye verebilmektedir.

Bir kısım ihale duyuruları Taneps (Tanzania National e-Procurement System) portalında (<https://www.taneps.go.tz/epps/home.do>) yayınlanmaktadır. Ayrıca, ihale duyuruları Müşavirliğimiz tarafından ilgili kurum/kuruluşlarla (Türkiye İhracatçılar Meclisi, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, İhracatçı Birlikleri, Türkiye Müteahhitler Birliği vb.) paylaşmakta ve Ticaret Bakanlığı'nın Dış Talepler Bülteninde (<https://distalep.ticaret.gov.tr/giris/?next=/>) yayınlanmaktadır.

3. ÖNEMLİ SEKTÖRLER

Gıda, Tarım ve Hayvancılık

Son on yılda Tanzanya tarım sektörü yüzde 4,2 büyümüştür. Tanzanya nüfusunun %65'i tarım alanında istihdam edilmekte olup, ülke milli gelirinin dörtte biri bu sektörden gelmektedir. 44 milyon hektarlık ekilebilir arazinin sadece 1,5 milyonu ticari tarım bünyesinde değerlendirilmekte iken, geri kalanı küçük aile işletmeleri tarafından işlenmektedir. Hâlihazırda sulanabilir arazi 561.383 hektar olup, bu miktarın 2025 yılı itibariyle 1,2 milyon hektara çıkartılması planlanmaktadır.

Çeşitli ürünlerin (mısır, pirinç, kasava, ayçiçek vb.) ekimi için 13,5 milyon dönüm ekilebilir arazi kullanılmakta olup, bunların %76,7'sinde geleneksel tohumlar, %20,8'inde ise modern tohumlar kullanılmaktadır. Söz konusu arazinin %2,5'unda hem geleneksel, hem de modern tohumlarla tarım yapılmaktadır.

Modern tarım tekniklerinin kullanılmaması, yağmura olan bağımlılık Tanzanya'nın tarım potansiyeline ket vurmaktadır. Ayrıca, ülkede gübre ve yüksek kaliteli tohum kullanımı da yaygın değildir. Ülkede tarım alanında AR-GE faaliyetlerine yatırım yapılması ve ihracatın artırılmasını teminen altyapının geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Tarım ürünleri işleyen sanayi de gelişmemiştir. Tanzanya ciddi oranda yemeklik sıvı yağ ithal etmektedir. Ülkede ay çiçeği ve yağ elde edilebilen diğer bitkilerin (hindistan cevizi, mısır vb.) yetişmesi hasebiyle, adı geçen ülkede sıvı yağ üretim tesisleri kurulabilir. Ayrıca, Afrika kıtası çapında, Tanzanya ayçiçeği çekirdeğinin %38'ini yetiştirmekte ve bu anlamda adı geçen ülke Afrika kıtası özelinde 2.sıradadır. Yıllık 500 bin ton yemeklik yağ ihtiyacının, 180 bin tonu ülkede üretilebilmektedir. Bu itibarla, özellikle ayçiçeği üretimi için arazi tahsisi, yağ çıkarma tesislerinin kurulması veya Tanzanya'ya ihracat imkânları değerlendirilebilir. Tanzanya Devleti yemeklik sıvı yağ sektörüne ciddi teşvikler (vergi avantajı vs.) sağlamaktadır. Ülkede üretilen yemeklik sıvı yağlar hem iç piyasaya satılabilir, hem de talebin yoğun olduğu çevre ülkelere ihraç edilebilir.

Tanzanya sahip olduğu 450'nin üzerindeki doğal orman ile bal üretimi alanında ciddi bir potansiyele sahiptir. Ülke, Afrika kıtasında Etiyopya'nın ardından 2.en büyük bal üreticisidir. Ülkenin bu alandaki potansiyelinden daha fazla yararlanılmasını teminen Tanzanya Orman Hizmetleri Kurumu/Tanzania Forestry Services (TFS) bal üretimi gerçekleştirecek fabrikaların sayısının artırılmasının planlandığını ifade etmiştir. Bu kapsamda; Kasulu, Bukombe ve Sikonge bölgelerinde fabrikaların inşasına başlanmış olup, Nzega bölgesindeki fabrikanın inşasının ise 2021 yılı içerisinde faaliyet başlayacağı belirtilmiştir. Temel hedef: yıllık 30.400 ton olan yıllık bal üretimini 2025 itibariyle 60.000 tona çıkarmaktır. Bal üretiminde Afrika kıtasında 1.sırada yer alan Etiyopya ise yıllık 45.000 ton bal üretmektedir. Küresel olarak bal pazarının büyüklüğü 2019'da 9,08 milyar dolar olup, bu rakamın 2020'de 9,79 milyar dolara çıkması öngörülmektedir. Halihazırda icra edilen projelerle, küresel bal pazarının yıllık %8 oranında büyüme gerçekleştirmesi öngörülmekte olup pazarın 2025'de 14,43 milyar dolarlık bir hacme sahip olacağı ifade edilmektedir.

Tanzanya topraklarının verimli olmasından ve ülkenin tropikal kuşakta yer almasından ötürü ülkede çok sayıda ve çeşitte meyve/sebze yetişmektedir. Ülkede kuru meyve/tarımsal işleme noktasında ciddi bir eksiklik bulunmaktadır. Dolayısıyla, Tanzanya'da tarım amacıyla topraklar kiralanıp, kuru meyve işleme tesisleri kurulabilir. Elde edilen ve işlenen yaş/kuru meyve özellikle de talebin çok olduğu Amerika ve Avrupa kıtalarına satılabilir. Bu hususa avokado örnek olarak verilebilir. Şöyle ki; avokadoya yönelik talep küresel ölçekte artış trendi içerisinde. Dünya Avokado Örgütü/World Avokado Organisation; adı geçen ürünün pazarının %50 oranında büyüyeceğini öngörmekte olup, talebin Avrupa'da 500.000 tondan 700.000 tona çıkacağı öngörülmektedir. 2018 yılında Tanzanya'nın avokado ihracatının %85'i Avrupa Birliği pazarına yönelik olmuştur. 2014-2019 arası dönemde Tanzanya'nın avokado ihracatı %380 oranında artış göstermiştir. Küresel Avokado Pazarının/Global Avocado Market tahminlerine göre; avokado pazarının yıllık %5,72 oranında büyüme göstererek, 2025 yılında toplam pazar büyüklüğünün 17,9 milyar dolara erişmesi öngörülmektedir. 2019'da pazar büyüklüğü 12,84 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Tanzanya; Afrika kıtasında Güney Afrika ve Kenya'nın ardından 3. en büyük üretici konumundadır. 2013 yılına kıyasla 2019'da Tanzanya'nın avokado ihraç değeri 8.5 kat artarak, dünyadaki pazar payı %0,1'den %0,4'e yükselmiştir. Tanzanya'nın avokado ihracatındaki ana pazarları Hollanda ve Fransa olup, anılan ürünlerdeki ihracatın 2/3'ü adı geçen ülkelere gerçekleştirilmiştir. Tanzanya'nın avokado ihracatının %14'ü ise Birleşik Krallık'a gerçekleşmiştir.

Tanzanya Afrika kıtasının ikinci en büyük hayvan stokuna sahip olup, ülkede yaklaşık 25 milyon sığır, 16 milyon keçi, 8 milyon koyun, 2,5 milyon domuz, 87.7 milyon tavuk bulunmaktadır. Ancak; Tanzanya'da modern tekniklere dayalı hayvancılık bulunmamaktadır. 25 milyon büyükbaş hayvanın bulunduğu Tanzanya'da, etinden ve sütünden yararlanılamayan sığır türlerinden ötürü et ithal edilmesi sürdürülmektedir. Tanzanya yıllık olarak yaklaşık 3 milyar litre süt üretmekle birlikte, üretilen sütün yalnızca %3'ünü işleyebilme kapasitesine sahiptir. Ülkede toplam 87,7 milyon tavuk yetiştirilmekte olup, bunların 75,1 milyon adedi küçük çiftçilerin mülkiyetindedir.

Türk firmalarının Tanzanya'da besi çiftliklerinin kurulması ile hayvancılık ürünlerini işleme noktasında yatırım yapması değerlendirilmesi gereken konulardan biridir.

Tarımla bağlantılı bir başka potansiyel arz eden sektör ise gübredir. Dünya Bankası kalkınma göstergeleri koleksiyonuna göre, 2018'de Tanzanya'nın gübre tüketimi ekilebilir araziler için hektar başına yaklaşık 16 kilogramdır. Tanzanya'da gübre kullanımı son derece düşük olup, tavsiye edilen oranların altında kalmaktadır. Düşük girdili ve yağmurla beslenen geçimlik tarım Tanzanya tarımına hâkimdir. Bu sebeple, mahsul verimi ülkede oldukça düşüktür.

Tanzanya'da kullanılan birincil gübreler arasında: Üre ve Di Amonyum Fosfat (DAP), Kalsiyum Amonyum Nitrat (CAN), Amonyum Sülfat (SA) ve Nitrojen-Fosfor-Potasyum (NPK) gübresi karışımları bulunmaktadır. Bir dönüm kapsamında mısır üretimi için Tanzanya hükümeti resmi olarak 50 kg üre ve 50 kg DAP kullanılmasını tavsiye ederken, ülkedeki çiftçiler ortalama olarak dönüm başına dokuz kilogramdan daha az gübre kullanmaktadır.

Yüksek fiyatlar, küçük ölçekli çiftçilerin gübreye erişimini engellemektedir. Ülkede kullanılan tüm gübrelerin yaklaşık %95'i ithal edilmekte olup, fiyatları da yüksek seviyelerde

seyretmektedir. Fiyatlar, esas olarak güçlü talep nedeniyle 2020'nin ortalarından beri artan bir seyir izlemektedir.

Tanzanya'da 2020/2021 mali döneminde 475,000 ton, 2021/2022 sezonunda 360.000 ton gübre kullanılmış olup, 2022/23 dönemi için hedeflenen rakam 500.000 tondur. Gübre tedarikinin 2025 itibariyle 800.000 tona çıkartılması hedeflenmektedir.

Ülkenin Ruvuma, Njombe, Iringa, Mbeya, Songwe, Rukwa, Katavi, Tabora ve Kigoma bölgelerinde gübreye dayalı üretim gerçekleştirilmektedir.

2021 verilerine göre: ortalama olarak, 50 kg'lık torbalarda gübre 73.468 Tanzania Şilini (TZS) ile 75.526 TZS; 25 kg'lık torbalar ise 32.734 TZS ile 33.763 TZS bandında satılmıştır.

Gübre kullanımındaki bir başka zorluk da algılanan kalite ile ilgilidir. "Yanlış Algılanan Kalite: Tanzania'da Gübre" başlıklı araştırmaya göre Tanzanyalı çiftçiler, mevcut gübrelerin genellikle karıştırıldığından şüphelenmektedir. Ancak; bu endişeler güvenilir kanıtlarla desteklenmemektedir.

Tanzanyalılar genellikle yerel dükkânlarda bulunan gübrelerin standartların altında olduğuna inanmaktadırlar. Bu nedenle çiftçiler, piyasadaki gübre kalitesinin düşük olduğunu düşünmektedir. Düşük kalite beklentileriyle uyumlu olarak, Tanzanyalı çiftçiler piyasada test edilmemiş gübreler için laboratuvar onaylı gübrelere kıyasla göre çok daha az ücret ödemeye meyillidirler.

Hizmetler

Tanzanya'da şehirleşme, kırsal kesimden kente göç, inşaat/müteahhitlik sektörünün her zaman canlı olmasını sağlamıştır. Tanzania'da yıllık bazda şehir nüfusu %5,2 oranında büyümekte olup, 21 yüzyılın ortasında ülke nüfusunun yarısının şehirlerde yaşayacağı öngörülmektedir. Öte yandan, Darüsselam kentinin (an itibariyle nüfusu yaklaşık 6 milyon) ise 2030 itibariyle 10 milyonun üzerinde bir nüfusa ev sahipliği yapması öngörülmektedir. Bu tablo çerçevesinde, ülke şehirlerinin ciddi anlamda sosyal, altyapı ve ulaşım noktalarında projelere ihtiyaç duyacağı aşikârdır. Yürürlüğe konulacak olan projeler, Türk yatırımcılar için ciddi fırsat teşkil edecektir.

Tanzanya Hükümeti, altyapı yatırımlarına özel sektörü çekmek istemektedir. Bu sebeple, PPP(Public Private Partnership) (Kamu Özel Otaklığı) politikası yürürlüğe konulmuştur. Tanzania Yatırım Merkezinde özel sektör ile ortak yatırımı amaçlayan altyapı projeleri mevcuttur. Aynı zamanda, Afrika Kalkınma Bankası/African Development Bank (AfDB) ve Dünya Bankası tarafından finanse edilen projeler de mevcuttur.

Turizm: Tanzania doğa (safari turları, Serengeti Milli Parkı, Kilimanjaro Dağı vs.) ve deniz alanları (Zanzibar adası) ile turizmde ciddi bir potansiyele sahiptir.

Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi/World Travel and Tourism Council (WTTC) verilerine göre 2018'de turizm sektörü, Afrika kıtası özelinde %5,6 oranında, küresel çapta ise %3,9 nispetinde büyüme göstermiştir. Afrika, Asya-Pasifik bölgesinden sonra turizmde en hızlı büyüme

gösteren ikinci bölge olmuştur. Afrika kıtasını 2018 yılında 67 milyon turist ziyaret ederek, turist sayısı bir önceki yıla kıyasla %7 oranında artış göstermiştir. Resmi verilere göre 2018'de Tanzanya'yı 1,49 milyon turist ziyaret etmiş olup, turizm sektöründen elde edilen gelir 2,43 milyar ABD doları olmuştur. Tanzanya diğer Doğu Afrika Ülkelerine (Kenya, Uganda, Ruanda) göre 2018'de turizmden en çok gelir elde eden ülke olmuştur. 2019'da turizmden elde edilen gelir 2,5 milyar ABD dolarını aşmış olup, anılan yılda ziyaretçi sayısı 1,5 milyonu geçmiştir. Adı geçen sektörün GSYİH'ye katkısı %17 olmuştur.

Ülkenin bu alandaki altyapısını güçlendirmek adına ciddi yatırımlara (otel, altyapı vs.) ihtiyaç duyulmaktadır. Ülkede turizm özelinde Türk yatırımcılar için ciddi fırsatlar bulunmaktadır.

Covid-19 pandemisiyle mücadele tedbirleri kapsamında getirilen seyahat kısıtlamaları, 2020 yılında ülkeye gelen turist sayısında ciddi bir azalma meydana getirmiştir. Tanzanya Turizm Kurulu'nun (Tanzania Tourist Board) verilerine göre 2020 yılında ülkeyi ziyaret eden turist sayısı 2019'a kıyasla %47 oranında düşmüş olup, adı geçen yılda ülkeyi yaklaşık 600.000 kişi ziyaret etmiştir. Turizm sektörü de toparlanma emareleri göstermeye başlamıştır. Şöyle ki, 2021 yılında ülkeye gelen turist sayısı bir önceki yıla göre %48 oranında artış göstererek 918.603 olarak gerçekleşmiştir. 2020 yılında turizmden elde edilen gelir 714,5 milyon ABD doları iken, bu rakam 2021'de 1.396 milyar ABD dolarına yükselmiştir. 2022 yılında ülkeyi ziyaret eden turist sayısı yaklaşık 1,40 milyon olup, anılan sektörden elde edilen döviz kazancı 2,560 milyar ABD doları seviyesinde cereyan etmiştir.

İlaç ve Tıbbi Cihaz: Tanzanya Sahra-Altı Afrika bölgesi özelinde en büyük ilaç ve tıbbi cihaz pazarlarından birisi olarak addedilmektedir. 2017'de Tanzanya'da adı geçen sektörün pazar değeri 406 milyon ABD doları olup 2018'de pazar değeri %8,3 artışla 538 milyon ABD doları seviyesine çıkmıştır. Tanzanya, ilaç ve tıbbi cihaz ihtiyacının büyük bir kısmını ithalat yoluyla karşılamaktadır. COVID-19 salgını, Tanzanya'nın tıbbi malzeme ve ilaç sektöründe yetersizliğini ve dışa bağımlılığını bir kez daha göstermiştir. Yerli ilaç ve tıbbi cihaz fabrikaları toplam ihtiyacın ancak yüzde 6'sını karşılayabilmektedir. Bahse konu sektördeki ithalat oranı %80'lere varmaktadır. Söz konusu sektörde ciddi yatırım ihtiyacı bulunmaktadır.

Tanzanya Devleti, yaklaşık 407 milyon ABD dolarlık ilaç üretim Tesisi kurulmasına dair proje hazırlamıştır. İlaç üretim tesisinin Kamu Özel Ortaklığı modeli çerçevesinde, Yap-İşlet-Devret esasına göre kurulması planlanmaktadır. Mezkur üretim tesisi ile ilgili projenin ana paydaşı Tanzanya İlaç Kurumu (Medical Stores Department) olup, tesisin deniz kıyısında bulunan Kibaha bölgesinde kurulması öngörülmektedir. Üretim tesisinde hem ilaç, hem de tıbbi cihaz üretilmesi tasavvur edilmektedir. Ayrıca, üretimin hem iç pazara, hem de Doğu Afrika ve Güney Afrika Kalkınma Topluluğu/Southern African Development Community (SADC) pazarına yönelik olması hedeflenmektedir.

Devlet tıbbi cihaz ve ilaç sektörüne yönelik yatırımlara ciddi teşvikler sağlamaktadır. Bu minvalde, adı geçen sektör Türk yatırımcılar için ciddi potansiyelleri bünyesinde barındırmaktadır. Başta Tanzanya Cumhurbaşkanı olmak üzere tüm üst düzey yetkililer yabancı sermayenin ülkede ilaç sektöründe yatırım yapmasını arzu ettiklerini dile getirmektedirler. Bu itibarla, ilaç ve tıbbi malzeme üreten firmalarımızın Tanzanya'ya satış imkânlarını değerlendirmesi veya yatırım yapmalarının teşvik edilmesi faydalı olacaktır.

İnşaat: Tanzanya'ya ihracatımızın kayda değer bir kısmını inşaat malzemeleri oluşturmaktadır. Tanzanya'da şehirleşme, kırsal kesimden kente göç, inşaat sektörünün her zaman canlı olmasını sağlamıştır. Tanzanya'da yıllık bazda şehir nüfusu %5,2 oranında büyümekte olup, 21 yüzyılın ortasında ülke nüfusunun yarısının şehirlerde yaşayacağı öngörülmektedir. Öte yandan, Darüsselam kentinin (an itibariyle nüfusu yaklaşık 6 milyon) ise 2030 itibariyle 10 milyonun üzerinde bir nüfusa ev sahipliği yapması öngörülmektedir. Bu tablo çerçevesinde, ülke şehirlerinin ciddi anlamda sosyal, altyapı ve ulaşım noktalarında projelere ihtiyaç duyacağı aşikârdır. Yürürlüğe konulacak olan projeler, Türk yatırımcılar için ciddi fırsat teşkil edecektir. Türk inşaat malzemeleri üreten firmalarımızın ve müteahhitlerimizin de Tanzanya'da iş imkânları her zaman mevcuttur. Nitekim bir Türk firması 3.1 milyara ABD doları değerinde olan demiryolu inşaat projesini üstlenmiştir. Nüfus artış hızına paralel olarak yürürlüğe konulan ulaştırma, altyapı ve enerji projeleri inşaat malzemelerine (çimento, beton vb.) olan talebin artmasına sebep olmuştur.

Tanzanya'da demiryolu ağlarının geliştirilmesi ve genişletilmesine yönelik olarak uygulanan en önemli projelerden birisi toplamda 5 Lottan oluşan Standard Gauge Railway (SGR) Projesidir. Projenin 1. ve 2. Lotlarının inşası Türk firması tarafından gerçekleştirilmektedir.

Aynı zamanda, Darüsselam'da uygulanan metrobüs projesinin (Bus Rapid Transit/BRT) 2.fazının teknik müşavirlik işini de bir Türk firmamız üstlenmiştir. Türk müteahhitlik/teknik müşavirlik firmalarının Tanzanya'da iş üstlenmelerinin, müteahhitlik alanında diğer firmalarımızın da Tanzanya'ya olan ilgisini artıracığı düşünülmektedir.

Müteahhitlik sektörünün 2018'de GSYİH'ye katkısı %26,4'tür. 2019'un ilk çeyreğinde %13,2 oranında büyüme kaydedilmiştir.

Halihazırda icra edilen projeler:

Tanzanya'da demiryolunun modernizasyonuna yönelik olarak Standard Gauge Railway (SGR) projesi uygulamaya geçmiştir. Adı geçen projenin 1.2.3.ve 4. fazlarının inşası da bir Türk firmamız tarafından üstlenilmiştir.

- Nyerere Hidroelektrik Santral Projesi
- Darüsselam Metrobüs Projesi 2.Faz ve 3.Faz
- Bagamoyo-Tanga Yolu Projesi
- Kigogo Busisi Köprü Projesi

olarak sayılabilir.

Beklenen önemli projeler aşağıda belirtilmiştir:

- Yeni havaalanları inşaatı ve mevcutların rehabilitasyonu,
- Şehirlerarası yol inşaatı ve rehabilitasyonu (3.000 km),
- Uganda-Tanzanya ham petrol boru hattı projesi (East African Crude Oil Pipeline),
- Bagamoyo Limanı,
- Sıvılaştırılmış Doğal Gaz/Liquefied Natural Gas (LNG) projesi,
- Enerji İletim Hatları,
- Enerji projeleri,
- Darüsselam Metrobüs Projeleri-4. ve 5. 6. Fazlar,
- Kırsal elektrifikasyon projesi,
- Tanzanya-Ruanda Bağlantı Yolu,

- Tanga Limanı'nın Rehabilitasyon,
- Tanzania-Uganda Yolu Projesi/Tanzania-Uganda Road Project

Ülkedeki altyapı, ulaştırma ve enerji projelerinin artmasına paralel olarak Teknik Müşavirlik sektörü de ivme kazanmıştır. Hem hâlihazırda ihale süreci devam eden, hem de ihalesi açılacak olan projeler Türk Teknik Müşavirlik firmaları için ciddi fırsatlardır.

Ülkede, teknik müşavirlik alanında; yeterli bilgi/beceri (know-how) ve kâfi ölçüde gelişmiş kalifiye teknik eleman bulunmadığı için adı geçen sektörde Türk firmalarımız için önemli fırsatlar bulunmaktadır.

Planlama, projelendirme, mimarlık, mühendislik, etüt, fizibilite, idari ve teknik şartname ile ihale dosyası hazırlama, ihale değerlendirme, inşaat kontrolörlüğü, proje ve yatırım yönetimi gibi konuların teknik müşavirlik alanının önemli sac ayakları olduğu dikkate alındığında; teknik müşavirlik sektöründe Türk firmalarımızın daha aktif olarak Tanzania pazarında bulunması ve faaliyet göstermesi, Türk müteahhit firmalarının adı geçen ülkede yürütülecek olan projelerde yer almasının önünü açacaktır. Özellikle projelerin ihale dosya ve şartnamelerini hazırlamak suretiyle, müteahhitlik firmalarının söz konusu projeleri alabilmesi için teknik müşavirlik firmaları büyük destek sağlamaktadır.

Hükümet binalarının Darüsselam'dan başkent Dodoma'ya taşınması yönelik çalışmalar ve adı geçen şehirdeki konut/işyeri/otel ihtiyacı müteahhitlik hizmetleri için fırsat yaratmaktadır. Başkent'in Dodoma'ya taşınması çalışmaları kapsamında adı geçen şehirde ciddi anlamda konut, otel, rezidans vb. ihtiyacı bulunmaktadır. Dodoma şehri yapı ve inşaat sektörü için Türk firmaları açısından ciddi potansiyelleri bünyesinde barındırmaktadır.

Madencilik

Tanzania doğal kaynaklarının zenginliği sebebiyle potansiyel yatırımcıların ilgisini çekmektedir. Tanzania; mineral tabanlı metaller ve değerli taşlar, altın, tanzanit, doğal gaz ve kömür açısından oldukça zengindir. Madencilik sektörü 1,5 milyon kişinin istihdam edilmesine olanak sağlamakta olup, anılan sektörün GSYİH'ye katkısı 2015'te %3,4 iken 2019'da %5,2'ye çıkmıştır.

Madencilik; Tanzania'nın önemli sektörlerinden birisi olup, yıldan yıla büyüme göstermektedir. 2020'nin 1. Çeyreğinde madencilik sektörü %15,3 oranında büyüme göstermiştir. Önceki yılın aynı döneminde bu oran %10 idi. Ülkedeki önemli madenler: altın, elmas, demir cevheri, nikel, bakır, kobalt, gümüş, tanzanit, kalay cevheri, karataş, lal taşı, kireç taşı, soda külü, alçıtaşı, tuz, fosfat, kömür, uranyum, çakıl, grafit, kum ve kesme taş, olarak sayılabilir. Ülke maden işleme konusundaki kapasitesini ve bu alanda katma değer yaratan faaliyetleri, artırmayı arzu etmektedir.

Tanzania; Güney Afrika, Mali ve Gana'dan sonra Afrika'daki 4. en büyük altın üreticisidir. Keşfedilen altın rezervi miktarı yaklaşık 45 milyon ons'tur. Tanzania ihracatının yaklaşık %40'ı madencilik ürünlerinden müteşekkilen, maden ürünleri ihracatının %90'ını altın ihracatından teşkil olmuştur. Son 25 yıl içerisinde Tanzania'da altın üretimi %700'ün üzerinde artmış göstermiştir. Altın genel olarak ülkede Viktorya Gölü çevresinde bulunmaktadır.

Mart 2021'de sona eren çeyrekte, büyük ölçekli madenciler tarafından üretilen altının miktarı 10.009,6 kg 'ye ulaşmış olup, toplam değer 469 milyon ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu rakamlar; 2020 yılının aynı çeyreğine (11.130 kg ve 477,58 milyon ABD doları) göre az miktarda bir düşüşü göstermektedir.

2019 senesinde ülkenin altın ihracatı 2.2 milyar ABD doları, 2020 yılında ise 2.9 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Tanzanya'nın maden ürünleri ihracatının %90'ı altın ihracatından oluşmaktadır. 2015 yılında 1.2 milyar ABD doları olan altın ihracatı son 5 yılda %83 oranında artmıştır. Tanzanya; ağırlıklı olarak Güney Afrika, Hindistan ve İsviçre'ye altın ihraç etmektedir. Tanzanya'daki önemli altın madenleri aşağıda sayılmaktadır:

- Buckreef Altın Madeni,
- Bulyanhulu Altın Madeni,
- Buzwagi Altın Madeni,
- North Mara Altın Madeni,
- Geita Altın Madeni,
- New Luika Altın Madeni ve
- Golden Pride Altın Madeni

Ayrıca, Haziran 2021'de Tanzanya'nın ilk rafinerisi olan Mwanza Precious Metal Refinery (MMPR) hizmete girmiştir.

Demir cevheri; genel olarak, Liganga, Uluguru, Mbabala, Karema, Manyoro Gondite ve Itewe bölgelerinde bulunmaktadır. Bu anlamda Liganga en yüksek miktarda keşfedilmiş demir cevheri rezervine sahip olup, bu rakam 126 milyon ton civarındadır.

Nikel ise ülkenin Kapanga, Kigoma ve Rukwa bölgelerinde keşfedilmiştir. Kigoma'da yer Kapanga bölgesinde çok yüksek seviyede nikel sülfür rezervlerinin yer aldığı ifade edilmektedir. Elmas ise ülkenin genel olarak Mwanza bölgesinde bulunmaktadır. Ülkede bulunan Williamson maden ocağında, 38.1 milyon karat elmas olduğu ifade edilmektedir.

Tanzanit değerli bir taş olup, dünyada yalnızca Tanzanya'da çıkarılmaktadır. Anılan kalem, ülkenin Manyara bölgesinde bulunmaktadır.

Tanzanya'nın kömür rezervlerinin 1,9 milyar ton civarında olduğu ifade edilmekle birlikte, bu miktarın yalnızca %25'i ispatlanmış durumdadır. Ülkede; Ruvuma, Songwe ve Mbeya bölgelerinde bulunmaktadır. 2014'te 246 ton olan kömür üretimi 2018'de 628 tona çıkararak %155 artış göstermiştir.

Tanzanya uranyum anlamında da ciddi potansiyele sahiptir. Anılan maden ülkenin; Namtumbo (Mkuju), Bahi, Galapo, Minjingu, Mbulu, Simanjiro, Natron Gölü, Manyoni, Songea, Tunduru, Madaba ve Nachingwea bölgelerinde bulunmaktadır. Uranyumda önemli projelerden birisi Mkuku Nehri Projesidir (Mkuju River Project) ki bu bölgede 182,1 milyon ton rezerv bulunduğu belirtilmektedir.

Ayrıca, Tanzanya Hükümeti de sektördeki yatırım engellerini kaldırmayı, dünyadaki büyük madencilik firmaları ile ortak girişim kurmayı ve yerel rafineriler kurulmasını hedeflemektedir.

Aynı zamanda; yerel madencilerin eğitim, makine/teçhizat ve krediler yönünden desteklenmesi ve devlete bağlı şirket olan National Mining Corporation (STAMICO)'un daha fazla madencilik projesinde yer almasının temin edilmesi, gerçekleştirilmesi istenen diğer amaçlardır. Temel hedef 2025 yılı itibariyle sektörün GSYİH'ye katkısını %10 seviyesine çıkartmaktır.

Enerji

Tanzanya'da elektrik üretiminde artış yaşanması sürdürülebilir ekonomik gelişme için önemli bir mihenk taşıdır. Tanzanya'da nüfusun yalnızca %30'unun elektriğe erişimi bulunmaktadır. Ayrıca, sanayii tabanının genişletilmesi çabalarında da elektrik üretimi büyük önemi haizdir. Enerji üretiminin, hidroelektrik santrallere olan bağımlılığı Tanzanya'nın yetersiz yağışlardan olumsuz etkilenmesine yol açmaktadır. Bu yüzden, ülke geniş doğalgaz rezervlerini elektrik üretimine kanalize etmeyi düşünmekte, dizel ile çalışan elektrik santrallerini doğalgaza dönüştürmeyi planlamaktadır. Gazla çalışan Kinyerezi I ve Kinyerezi II santralleri devreye girmiştir.

Tanzanya doğalgaz anlamında ciddi potansiyele sahiptir. Tanzanya'da tespit edilen doğal gaz rezervi yaklaşık 57,7 trilyon m³'tür. Her ne kadar Tanzanya'da tespit edilen rezervlerin yaklaşık %90'ı deniz alanlarında olsa da, ülke doğal gaz anlamında gelecekte ciddi potansiyel sahibidir.

Yenilenebilir enerji-bilhassa güneş enerjisi- alanında da Tanzanya'da ciddi fırsatlar mevcuttur. Doğu Afrika'da bulunan Etiyopya, Kenya, Uganda ve Tanzanya'daki güneş enerji sistemlerinin hâlihazırdaki durumuna ilişkin olarak veriler ortaya koyan Bölgesel Güneş Enerjisi Raporu; bölge ülkelerinin yıl boyunca yüksek miktarlarda güneş ışığı almalarından ötürü güneş enerjisi gelişimi anlamında ciddi bir potansiyele sahip olduklarını belirtmiştir. Raporda devamla: bölge ülkelerinin güneş enerjisine yönelik potansiyellerini tam anlamıyla gerçekleştirmediği, dolayısıyla güneş enerji sistemlerine yatırım anlamında bölge ülkelerinin ciddi bir potansiyele sahip oldukları ifade edilmiştir. Bu itibarla; 199 Megawatt (MW)'lik kurulu kapasiteleriyle; Etiyopya, Kenya, Uganda ve Tanzanya'nın tüm Afrika'daki kurulu güneş enerjisi santrallerinin yalnızca %3,9'unu teşkil ettiği dikkate alındığında, gerek Tanzanya, gerekse de bölge ülkeleri güneş enerjisine yatırım yapmak isteyen Türk yatırımcılar için ciddi bir cazibe olma potansiyelini haizdir.

4. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER

Para Kullanımı

Ülkede temel olarak nakit ödeme yöntemi kullanılmaktadır. Tanzanya'da kredi kartı kullananlar nüfusun yalnızca %0,7'sini teşkil ettiği için bu yöntem tercih edilmemektedir. Cep telefonu operatörü nezdindeki hesap üzerinden ödeme (bu yöntem **M-Pesa** olarak anılmaktadır) kullanılan bir başka yöntemdir.

Tanzanya'da telefon hattı kullanıcılarının aynı zamanda yukarıda da zikredildiği üzere M-PESA isimli mobil cüzdan hesabı bulunmaktadır. Telefon bayilerinde mobil cüzdan hesaplarına kolaylıkla para yatırabilmektedir. Mobil cüzdan hesaplarındaki para ile benzin alımından, uçak bileti alımına, fatura ödenmesinden market alışverişine kadar birçok ödeme işlemi yapılabilmektedir. Bu yüzden, internet üzerinden alışverişlerin ödeme altyapısının Tanzanya'da mevcut olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bahsi geçen ödeme yöntemi Tanzanya'daki e-ticaret altyapısının gelişimi yönünde müspet yönde ve kayda değer ölçekte katkı sağlama potansiyelini haizdir.

Pasaport ve Ülkeye Geçici Giriş Vizesi uygulaması

Hali hazırda, Tanzanya'ya girişte, umuma mahsus pasaport hamili Türk vatandaşları vizeye tabidir. Diplomatik, Hususi ve Hizmet pasaportu hamili Türk vatandaşları ise 90 güne kadar ikamet süreli seyahatlerinde vizeden muaftır. Tanzanya'ya girişte sorun yaşamamak ve vize yükümlülüklerini doğru bir şekilde yerine getirmek için, ülkeyi ziyaret etmek isteyen işadamlarımız ve vatandaşlarımızın Dışişleri Bakanlığımızın web sayfasında yer alan "Türk Vatandaşlarının Tabi Olduğu Vize Uygulamaları (<http://www.mfa.gov.tr/turk-vatandaslarinin-tabi-oldugu-vize-uygulamaları.tr.mfa>)" kısmını kontrol ederek yukarıda verilen vize bilgisinin güncelliğini teyit etmeleri gerekmektedir.

Vatandaşlarımızın ve işadamlarımızın Tanzanya'ya gitmeden önce, vize ve aşı uygulamaları başta olmak üzere seyahatleri ile ilgili konularda Tanzanya'nın Ankara Büyükelçiliğinden de bilgi almaları önem arz etmektedir. Vize, ülkeye giriş esnasında sınır kapılarından da alınabileceği gibi, online olarak da başvuru yapıp alınabilmektedir.

Sağlık: Tanzanya'ya seyahat edeceklerin üç hafta öncesinden gerekli sağlık prosedürlerini yerine getirmeleri tavsiye edilmektedir. Enfeksiyon olan bir ülkeden gelenlerden ve sarıhumma hastalığının görüldüğü bir ülkenin havalimanından transit geçişi 12 saatten fazla süren 1 yaş ve üzerindeki yolculardan sarıhumma aşı sertifikası talep edilmektedir. Ülkede sıtma riski yıl boyunca yüksektir. Sivrisinek ısırıklarından korunmak ve özellikle iyi pişmemiş et ve süt ürünlerini ve şüphe edilen gıdaları tüketmekten kaçınmak önem arz etmektedir. Parklarda, uyku hastalığına yakalanma riskine karşı çöl sineği ısırmasına karşı dikkatli olunmalıdır. Ülkede HIV/AIDS yaygındır. Ayrıca kolera salgınlarına karşı temiz su içilmesi tavsiye edilmektedir. Sağlık hizmetleri Darüsselam'da ve diğer büyük şehirlerde yaygındır. Özel durumu olan hastaların ilaçlarını yanlarında götürmeleri, ayrıca geniş kapsamlı sağlık sigortası yaptırılması yararlı görülmektedir.

Tanzanya'ya seyahat etmeden önce <https://www.seyahatsagligi.gov.tr/site/saglikbilgisi/zz> internet sitesi ziyaret edilebilir ve Seyahat Sağlığı Merkezlerinden detaylı bilgi alınabilir.

Tanzanya'ya giriş yapacak tüm yolcuların, varışlarından önceki 24 saat içerisinde "afyamsafiri.moh.go.tz" internet bağlantısında yer alan yolcu bilgi formunu doldurmaları, ayrıca, son 72 saat içerisinde yapılmış PRC testini ibraz etmeleri gerekmektedir.

İklim: Kıyılarda tropikal, iç kesimlerde ise ılıman iklim hüküm sürmektedir. En sıcak ay Ocak ayı olup 23-32 C'dir. En soğuk ay ise Temmuz ayı olup, 18-29 C'dir. En kuru ay Eylül ayıdır. Eylül ayında ortalama 26 mm yağmur düşmektedir. En çok yağmurlu olan ay ise Nisan ayıdır. Nisan ayında ortalama 263 mm yağmur düşmektedir.

Güvenlik: Diğer bütün Doğu Afrika ülkelerinde olduğu gibi Tanzanya'da hem anakara hem de Zanzibar'da ve özellikle umuma açık yerlerde; turizm bölgelerinde ve otellerde güvenlik sorunu yaşama riski vardır. Sokak suçları ülkede yaygındır. Bu nedenle ziyaretçilerin gerekli güvenlik önlemlerini almaları önem arz etmektedir.

Ülkede motosiklet vasıtasıyla soygun yaygın olduğu için ziyaretçilerin dikkatli olması önem arz etmektedir. Ayrıca, hava karardığı zaman ziyaretçilerin yürüyüş yapmamaları, gideceklere yere araçla ulaşım sağlamaları tavsiye olunur. Ülkede 'Uber' ve 'Bolt' uygulaması yaygın olarak kullanılmaktadır.

Resmi Tatiller ve Mesai Saatleri

Devlet daireleri çalışma saatleri Pazartesi-Cuma 08.00- 16.00 arasındır. İş yerleri ve dükkanlar her gün saat 17.00 ve daha sonrasına kadar açık kalabilmektedir.

Aşağıdaki liste 2023 yılı için resmî tatil günleri göstermektedir. Bu tarihlerde kamu/özel kurum ve kuruluşlarının tamamı kapalıdır.

Yeni Yıl	01 Ocak
Zanzibar Devrim Günü	12 Ocak
Karume Günü	07 Nisan
Good Friday	07 Nisan
Easter Sunday	09 Nisan
Easter Monday	10 Nisan
Ramazan Bayramı	22-23 Nisan
Union Day	26 Nisan
İşçi Günü	01 Mayıs
Kurban Bayramı	29 Haziran
Saba Saba	07 Temmuz
Çiftçiler Günü	08 Ağustos
Hz. Muhammed'in Doğumu	27 Eylül
Nyerere Günü	14 Ekim
Bağımsızlık Günü	09 Aralık
Noel	25 Aralık
Boxing Günü	26 Aralık

Yerel Saat

GMT +3

Haberleşme

Tanzanya'nın (ve Zanzibar'ın) uluslararası telefon kodu +255 olup ülkeden uluslararası çıkışta önce 000 ve sonra ilgili ülke ve şehir kodu çevrilmektedir. Dar es Salaam'ın telefon kodu (0) 22 ve Zanzibar'ın telefon kodu (0) 24'tür. Kırsal bölgelerde telefon görüşmeleri operatör vasıtasıyla yapılmaktadır. Mobil telefonlar kentsel alanlarda ve Zanzibar'da yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Otellerden telefon görüşmeleri yüksek fiyatlar nedeniyle tavsiye edilmemektedir.

Ülkede internet ağı mevcuttur. İnternet hızı ülkenin her bölgesinde aynı değildir. Hatta aynı şehrin farklı bölgelerinde internet hızı değişmektedir. Tanzanya'da yaklaşık 23,14 milyon kişi internet kullanıcısı olup, internete erişim oranı %43'tür. İnsanların büyük çoğunluğu cep telefonları üzerinden internete bağlanmaktadır.

Yerel Ölçü Birimleri: Elektrik: 230 volt AC, 50Hz. Dikdörtgen veya yuvarlak üç uçlu (three-pin) fişler kullanılmaktadır.

Kullanılan Lisan: Swahili ve İngilizce resmi dillerdir. Ayrıca ülkede birçok yerel dil konuşulmaktadır.

5. ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER

Şirket Türleri

Tanzanya Şirketler Hukukuna göre üç tip firma bulunmakta olup; bunlar özel şirketler, kamu şirketleri ve yurtdışında kurulan şirketlerin Tanzanya'daki şubeleri şeklinde faaliyet gösteren yabancı şirketlerdir. Özel şirket en az 2 kişi tarafından kurulabilmektedir. Özel şirketler ekseriyetle limited şirket şeklinde teşekkül etmektedir.

Şirket Kurma Prosedürü

Şirket kuruluşlarını gerçekleştirmekten sorumlu merci Ticari Kayıt ve Ruhsatlandırma Kurumu (Business Registrations and Licensing Agency/BRELA)' dur. Ayrıntılı bilgi için <https://www.brela.go.tz/> internet adresine göz atılabilir.

İlaveten, şirket kurulum sürecinin belli aşamaları BRELA üzerinden online olarak gerçekleştirilebilir (<https://www.brela.go.tz/services/registration-of-companies>)

Mezkur kurum Sanayi ve Ticaret Bakanlığına bağlıdır. BRELA, yabancı şirketler için uygunluk sertifikası, yerel şirketler için şirketleşme sertifikası ve şahıs şirketleri için ise kayıt sertifikası yayınlamaktadır. Şirketler kurulum sonrasında, TRA (Tanzanya Gelir İdaresi), NSSF(Millî Sosyal Güvenlik Fonu) ve şirketlerinin iştigal sahalarına göre Ticaret ve Sanayi Bakanlığına ya da Belediye'ye kayıt yaptırmalıdır. Aynı zamanda, şirketler, faaliyet sahalarına göre ilgili bakanlıklardan da ruhsat almalıdırlar.

Şirket kurulumu için öncelikle, kurucuların firmaları için almayı düşündükleri şirket isminin daha önce rezerve edilmiş olup olmadığını tespit için müracaatta bulunmaları gerekir.

Şirket ismi elverişli ise, Şirket Kuruluş Sözleşmesi ve İç Tüzüğü'nün (Memorandum and articles of association)'un (http://www.brela.go.tz/_brela_uploads/documents/1_2015.pdf internet) adresinde yer alan Şirketler Kanunu'nun 212-251. bölümlerinin bir ve ikinci kısmında yer alan 1-34. maddelerde yer alan hükümler ile uyumlu olması gerekir.

Şirket Kurulumu İçin Gerekli Belgeler ve Ücret:

Memorandum and articles of association (Şirket Kuruluş Sözleşmesi ve İç Tüzüğü)

- Form 14 a, Form 14 b
- TIN Belgesi (Taxpayer Identification Number) (Vergi Numarası Belgesi)
- Business License (İşin mahiyetine göre, İldeki Ticaret Ofisi, Belediye, İlgili Bakanlıktan)

Ödenmesi gereken ücretlerin tam listesine (<http://www.brela.go.tz/index.php/companies/fees>) internet adresinden erişim sağlanması mümkündür.

Not: Şirket kurulumlarının, avukatlar tarafından gerçekleştirilmesi, süreçlerin hızlı ve doğru sonuçlandırılması açısından önem arz etmektedir.

Şirket Kurulum Süresi: Şirket kurulum süreci doğru bir şekilde takip edilirse, 7 gün iş günü ile 14 iş günü arasında işlemlerin sonuçlandırılması öngörülmüştür. Şirket kurulum sürecinde iyi ve ehil bir avukatla çalışılması önerilmektedir.

Sigorta

Sosyal Güvenlik Uygulamaları: Zorunlu sosyal güvenlik kurumlarının koordinasyonun sağlanması için Social Security Regulatory Authority kurulmuştur (<https://ncd.co.tz/listing/social-security-regulatory-authority-ssra>). Bu düzenleyici idareye bağlı sosyal güvenlik kurumları sırasıyla,

- NSSF-National Social Security Fund (Milli Sosyal Güvenlik Fonu),
- PSSSF-Public Service Social Security Fund (Kamu Hizmetleri Sosyal Güvenlik Fonu)
- NHIF-National Health Insurance Fund (Ulusal Sağlık Sigortası Fonu).

National Social Security Fund-NSSF: Ulusal Sosyal Sigorta Fonuna, Tanzanya'da çalışan yabancılara ilaveten sırasıyla şu kurum ve çalışanları üye olabilmektedir: özel şirketler, sivil toplum kuruluşları, Elçilikler ve Uluslararası Örgütler ile serbest meslek sahipleri ve herhangi bir sosyal güvenlik şemsiyesinde olmayan çalışanlar üye olabilmektedirler. İşveren ve çalışan, çalışanın brüt maaşının %10 mertebesinde prim ödemek zorundadır. Üyelerine sağladıkları faydalar arasında emeklilik maaşı, sakatlık maaşı, sağlık sigortası bulunmaktadır. Şirket çalışanlarının kendilerini kaydettirebilmeleri için işverenin de NSSF'ye kayıt yaptırmaları gerekmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.nssf.or.tz>.

Public Service Social Security Fund-PSSSF: Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar üye olabilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.psssf.go.tz/>

National Health Insurance Fund-NHIF: Ulusal Sağlık Sigortası Fonu, kamu ve özel sektör çalışanlarını kapsamaktadır. Fon herkesin üyeliğine açıktır. Üyelik, isteğe bağlıdır. Brüt maaşın %3'ü oranında işçi ve aynı oranda işveren payının ödenmesi gerekmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.nhif.or.tz/>

Stopaj: Maaş skalasına göre %0-%30 bandı arasında değişmektedir. Çalışandan kesilmektedir.

Work Compensation Fund (WCF): Brüt maaşın %1'i oranında işveren payı kesilmektedir.

Skilled Development Levy (SDL): Brüt maaşın %4,5 oranında işveren payı söz konusudur.

Bankacılık Mevzuatı

Tanzanya'da bankacılık sektörü Haziran 1999'da liberalleştirilmiş olup, artan şekilde rekabetçi seviyeye gelmektedir. Devlet tarafından sahip olunan bankalar da özelleştirilmiş olup; CRDB Bankası, NBC (National Bank of Commerce) Bankası ve NMB (National Microfinance Bank) Bankası gibi birtakım bankalarda devlet azınlık hisselerine sahiptir. Ülkede yaklaşık 30 yerli ve yabancı banka bulunmakta olup, bunlar Tanzanya Merkez Bankası / Bank of Tanzania (BoT) nezdinde kayıtlıdır. CitiBank/Citigroup, Standard Chartered Bank, Absa Bank ve Stanbic Bank; Tanzanya'da faaliyet gösteren uluslararası bankalar arasında sayılabilir. Uluslararası bankaların ülkeye giriş yapması; hem finansal hizmetlerin mevcudiyetinin nicelik olarak artmasına, hem de var olan hizmetlerin kalite ve fiyatlandırma olarak gelişmesine katkı sağlamıştır.

Spekülasyon ve manipülasyon yaptıkları iddiasıyla Tanzanya Hükümeti Aralık 2018’de ülkedeki tüm döviz bürolarını kapatmıştır. Yabancı döviz alım/satım işlemi bankalar üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Tanzanya Şilini (TZS) gelirleri kısıtlama olmadan ABD doları vb. yabancı para birimlerine çevrilebiliyor bankalar üzerinden. Bununla ilgili kanun Foreign Exchange Act(Part-II)'dir. Yetkilendirilmiş banka üzerinden karı çıkartma serbestisi bulunmaktadır. Bu konuda limit bulunmamaktadır. Yalnızca kar yurtdışına çıkartılırken %10 oranında vergi ödenmektedir. Yurtdışına yabancı yatırımcıların kar transferi ile ilgili mevzuat ise Tanzania Foreign Investment Act'dir (Section 21).

Vizeler

Hâlihazırda, Tanzanya’ya girişte, umuma mahsus pasaport hamili Türk vatandaşları vizeye tabidir. Diplomatik, Hususi ve Hizmet pasaportu hamili Türk vatandaşları ise 90 güne kadar ikamet süreli seyahatlerinde vizeden muaftır. Tanzanya’ya girişte sorun yaşamamak ve vize yükümlülüklerini doğru bir şekilde yerine getirmek için, ülkeyi ziyaret etmek isteyen işadamlarımız ve vatandaşlarımızın Dışişleri Bakanlığımızın web sayfasında yer alan “Türk Vatandaşlarının Tabi Olduğu Vize Uygulamaları” kısmını kontrol ederek yukarıda verilen vize bilgisinin güncelliğini teyit etmeleri gerekmektedir.

Vatandaşlarımızın ve işadamlarımızın Tanzanya’ya gitmeden önce, vize ve aşı uygulamaları başta olmak üzere seyahatleri ile ilgili konularda Tanzanya’nın Ankara Büyükelçiliğinden de bilgi almaları önem arz etmektedir.

Ülkeye girişte, sınır kapılarından da vize alınabileceği gibi, online olarak da başvuru yapıp alınabilmektedir. 90 günlük tek girişlik iş vizesi (business visa) 250 ABD dolarıdır. 90 günlük tek girişlik Turist vizesi 50 ABD dolarıdır. 90 günlük çoklu giriş vizesi (multiple entry visa) istisnai olarak büyük yatırımcılara 100 ABD dolar karşılığında verilmektedir. Transit vizeyse 30 ABD dolarıdır. Ticaret amacıyla Tanzanya’ya gelecek olan ziyaretçilerin, ülkeye girişten sonra sorun yaşamamaları adına ticaret vizesine başvurmaları önerilmektedir.

Önce çalışma iznine başvurulmakta olup, çalışma izninin alınmasını müteakip oturma iznine başvurulmaktadır. Çalışma izni için başvuru mercii Çalışma Bakanlığı (Ministry of State Prime Minister’s Office Labor, Youth, Employment and Persons with Disability)’dır. Çalışma izni alındıktan sonra oturma iznine başvurulmaktadır. Oturma izni içinse İçişlerine Bakanlığına bağlı Tanzanya Göç İdaresine (Tanzania Immigration Department) müracaat edilmektedir. Oturma ve çalışma izni başvuru sürecinde, iyi ve ehil bir avukattan destek/hizmet alınması tavsiye olunmaktadır. Çalışma izni türleri aşağıda ücretleri ile belirtilmektedir:

2 yıl süreli A sınıfı çalışma izni (1.000 ABD doları) ve oturma izni (yaklaşık 3.000 ABD doları) toplam 4.000 ABD dolarıdır. A sınıfı çalışma izinleri yatırımcılar ve serbest meslek sahipleri için verilmektedir.

B sınıfı çalışma izni (500 ABD doları) ve oturma izni (yaklaşık 2.000 ABD doları) toplam 2.500 ABD dolarıdır. B sınıfı izinler belli meslek sahipleri (doktor, hemşire, matematik öğretmeni, üniversite hocası vs.) için verilmektedir.

C sınıfı çalışma izni (1.000 ABD dolar) ve oturma izni (iŒe bağlı olarak yaklaŒık 200 veya 500 ABD dolarıdır) toplam 1200-1.500 ABD doları bandındadır. C sınıfı izinler genel m¼d¼r, CEO (Chief Executive Officer) operasyon direkt¼r¼ vb. pozisyonlar için verilmektedir.

D sınıfı çalışma izni (500 ABD doları) dini ve yardım faaliyetleriyle iŒtigal edenler için verilmektedir.

E sınıfı çalışma izni m¼ltecilere verilmekte olup, ücretsizdir.

Kaynak: T.C Dar¼sselam B¼y¼kelilięi Ticaret M¼Œavirlięi